

Neke osobne i kontekstualne odrednice sklada interesa i obrazovnog profila adolescenata

Butković, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:306068>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Lucija Butković

**NEKE OSOBNE I KONEKSTUALNE
ODREDNICE SKLADA INTERESA I
OBRAZOVNOG PROFILA
ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

LUCIJA BUTKOVIĆ

**NEKE OSOBNE I KONEKSTUALNE
ODREDNICE SKLADA INTERESA I
OBRAZOVNOG PROFILA
ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Iva Šverko

Zagreb, 2024.

Sažetak

Srednje strukovne škole obrazuju učenike za konkretna zanimanja uz malu mogućnost horizontalne mobilnosti, zbog čega je posebno važno da učenici pohađaju škole koje ih zanimaju i u kojima se mogu dobro profesionalno razvijati. Drugi riječima, ključno je da interesi učenika budu u skladu s obrazovnim programima za koje se školuju, odnosno da postignu kongruentnost, prema Hollandu jednu od ključnih odrednica pozitivnih profesionalnih ishoda, poput zadovoljstva i uspješnosti u radu. Cilj ovog istraživanja je ispitati kongruentnost profesionalnih interesa i obrazovnih profila učenika srednjih strukovnih škola te istražiti kakvu ulogu imaju osobine ličnosti i roditeljska ponašanja u postizanju tog sklada. U istraživanju je sudjelovalo 335 učenika drugih razreda srednjih škola različitih strukovnih usmjerenja iz više hrvatskih gradova. Sudionici su ispunili inventar ličnosti HEXACO-60, upitnik profesionalnih interesa PGI-Short, Skalu roditeljskih ponašanja vezanih uz karijeru i upitnik općih socio-demografskih podataka. Kongruentnost interesa i obrazovnih profila procijenjena je na temelju korelacije profila, Iachan M indeksa te Brown i Gore C indeksa. Rezultati upućuju da učenici ostvaruju niske do umjerene razine kongruentnosti interesa i obrazovnih profila. Pronađena je značajna pozitivna povezanost kongruentnosti s ekstraverzijom i savjesnosti te s roditeljskom podrškom, kao i značajna negativna povezanost kongruentnosti s emocionalnosti i otvorenosti te s roditeljskim interferiranjem i neuključenosti. Osobine ličnosti i roditeljska ponašanja zajedno objašnjavaju 18,4% ukupne varijance kongruentnosti, pri čemu se emocionalnost, otvorenost i roditeljsko interferiranje pokazuju kao značajni prediktori. Rezultati ukazuju da veću razinu kongruentnosti imaju učenici koji su manje emocionalni ($\beta=-,117$), manje otvoreni ($\beta=-,305$) te čiji roditelji manje interferiraju u njihove profesionalne odluke ($\beta=-,152$). Rezultati dovode do zaključka da i ličnosti i roditeljska ponašanja igraju relevantnu ulogu u skladu interesa i obrazovnih profila.

Ključne riječi: kongruentnost, profesionalni interesi, obrazovni profil, osobine ličnosti, roditeljska ponašanja, strukovne srednje škole

Some personal and contextual determinants of interest and educational profile congruence in adolescents

Abstract

Vocational schools educate students for specific vocations with limited opportunities for horizontal mobility. Therefore, it is important for students to enrol in schools that are in line with their interests so they can develop well professionally. In other words, it is crucial that students' interests align with their educational programs and that they achieve congruence, which is one of the key determinants of positive professional outcomes such as job satisfaction and success, as proposed by Holland. The goal of this research is to examine the congruence of vocational interests and educational profiles of vocational school students, as well as to explore what role personality traits and parental behaviour play in achieving it. The participants were 335 second-grade vocational school students of various programs from several Croatian towns. Participants filled out the HEXACO-60 personality inventory, vocational interests inventory PGI-Short, Perceived Parental Career-Related Behaviour scale, and general socio-demographic data. The congruence of interests and educational profiles was obtained by calculating profile correlation, Iachan M index, and Brown and Gore C index. Results show low to moderate levels of congruence of interests and educational profiles among participants. Furthermore, results show that congruence significantly positively correlates with extraversion and conscientiousness, while it significantly negatively correlates with emotionality and openness. Additionally, the results show that congruence positively correlates with parental support but negatively with parental interference and lack of engagement. Personality traits and parental behaviours together explain 18.4% of the total variance of congruence, while emotionality, openness, and parental interference prove to be significant predictors of congruence. The results indicate that a higher level of congruence is found in students who are less emotional ($\beta = -.117$), less open ($\beta = -.305$), and whose parents interfere less in their career decisions ($\beta = -.152$). These results lead to the conclusion that both personality and parental behaviour play a relevant role in achieving congruence of interests and educational profiles.

Key words: congruence, vocational interests, educational profiles, personality traits, parental behaviours, vocational schools

Sadržaj

1. Uvod	2
<i>1.1. Profesionalna zrelost i profesionalno usmjeravanje</i>	2
<i>1.2. Profesionalni interesi i odabir srednje škole</i>	4
<i>1.4. Uloga ličnosti u donošenju profesionalnih odluka</i>	6
<i>1.3. Uloga roditeljskih ponašanja u donošenju profesionalnih odluka</i>	9
2. Cilj i problemi	13
3. Metoda	14
<i>3.1. Sudionici</i>	14
<i>3.2. Instrumenti</i>	14
<i>3.3. Postupak</i>	17
4. Rezultati	18
5. Rasprava	25
<i>5.1. Ograničenja i doprinosi te praktične implikacije za buduća istraživanja</i>	28
6. Zaključak	31
7. Literatura	32

1. Uvod

1.1. Profesionalna zrelost i profesionalno usmjeravanje

Razvoj interesa za zanimanja započinje već u djetinjstvu u obliku sanjarenja o idealnom zanimanju, a u hrvatskom obrazovnom kontekstu prvi pravi korak na karijernom putu predstavlja odabir srednje škole. Taj bi odabir trebao biti u skladu s profesionalnim interesima učenika kako bi se postigao sklad između profesionalnih interesa učenika i njegove obrazovne okoline što će pridonijeti boljim profesionalnim postignućima i većem zadovoljstvu obrazovnim programom (Holland, 1997). Međutim, srednja škola se upisuje s 14-15 godina te je profesionalna zrelost djece te dobi upitna, što također dovodi u pitanje njihovu sposobnost donošenja informiranih i zrelih odluka. Profesionalna zrelost definira se kao spremnost osobe da donese informiranu odluku o svojoj karijeri ili obrazovanju u skladu sa svojom dobi (Savickas, 1984, prema Babarović i Šverko, 2011). Profesionalna zrelost učenika osnovnih škola raste s dobi, no učenici osmih razreda i dalje su nedovoljno informirani o svijetu rada za donošenje važnih profesionalnih odluka (Babarović i Šverko, 2011) što znači da je potrebno više pažnje posvetiti faktorima odabira srednje škole i utvrditi koliko se odluke učenika zapravo temelje na profesionalnim interesima.

Zanimljiv nalaz dobiven je u istraživanju provedenom na uzorku rumunjskih studenata preddiplomskih studija (Safta, 2018). Ukupno 22,6% sudionika navodi da njihov odabir studija nije bio temeljen na informiranoj odluci temeljenoj na intrinzičnim čimbenicima, već je ta odluka uglavnom potaknuta brojem dostupnih mjesta na određenom studijskom programu, mogućnošću da se taj program upiše besplatno te količinom radnih mjesta dostupnih u tom području. U čak 43,7% slučajeva odustajanja od obrazovanja, sudionici glavni razlog navode manjak sklada između njihovih profesionalnih interesa i profesionalnih sposobnosti te čak 36,7% sudionika navodi da ne smatraju preddiplomski studij bitnim za njihov profesionalni život i osobni napredak. Ovi rezultati pokazuju kako profesionalnim odlukama mogu presuditi neki ekstrinzični čimbenici nevezani uz interese te kako odluka koja nije suglasna s profesionalnim interesima i sposobnostima osobe može rezultirati odustajanjem od obrazovanja, što je u srednjoškolskom obrazovanju često pogubno za profesionalni razvoj i profesionalni život osobe.

Kod problema nedovoljne profesionalne zrelosti trebalo bi pomoći profesionalno usmjeravanje. Pri odabiru srednje škole, do otežanog donošenja odluke ili donošenja pogrešne odluke mogu dovesti i društveni pritisak, pritisak obitelji te nedostatak informacija ili dezinformiranost, pri čemu bi trebalo pomoći upravo profesionalno usmjeravanje. Profesionalno usmjeravanje je proces u kojemu stručna osoba pomaže učeniku pri donošenju odgovarajućih obrazovnih odluka, a podrazumijeva procjenu sposobnosti, znanja i vještina osobe uzimajući u obzir njihove interese i ciljeve (HZZ, 2010, prema Gregurović i Lukić, 2014). U hrvatskim osnovnim i srednjim školama nedostaje jasno definiranih aktivnosti i ciljeva profesionalnog usmjeravanja te sami stručni suradnici rangiraju profesionalno usmjeravanje nisko na ljestvici prioriteta. Osim toga, u školama nerijetko radi ograničen broj stručnih suradnika s ograničenim financijama za profesionalno usmjeravanje zbog čega se ono najčešće provodi grupno i uz uporabu besplatnih materijala dostupnih *online* poput kataloga obrazovnih programa (Gregurović i Lukić, 2014). Nedostupnost kvalitetnog profesionalnog usmjeravanja može biti jedan od razloga niske profesionalne zrelosti učenika završnih razreda osnovnih škola te to dovodi u pitanje njihovu spremnost za odabir srednje škole.

Zbog problema donošenja važne profesionalne odluke u dobi u kojoj većina učenika nema dovoljnu razinu profesionalne zrelosti, važno je istražiti sklad između profesionalnih interesa i obrazovnog profila, odnosno utvrditi upisuju li učenici srednju školu na temelju vlastitih profesionalnih interesa. Osim profesionalnih interesa, neki drugi intrinzični i ekstrinzični čimbenici mogu utjecati na tu odluku, poput osobina ličnosti ili roditeljskih ponašanja koji mogu djelovati na donošenje važne profesionalne i obrazovne odluke.

1.2. Profesionalni interesi i odabir srednje škole

Jedna od najpoznatijih teorija izbora zanimanja je Hollandova teorija koja se zasniva na RIASEC modelu profesionalnih interesa i radnih okolina. Prema Hollandovoj teoriji RIASEC tipovi su (R) realistični, (I) istraživački, (A) umjetnički, (S) društveni, (E) poduzetnički i (C) konvencionalni. Osobe s izraženim realističnim tipom preferiraju rad s alatima, strojevima ili životinjama te preferiraju aktivnosti koje zahtijevaju fizičku snagu i izdržljivost. Primjeri zanimanja realističnog tipa su automehaničar, tesar, ribar. Osobe s izraženim istraživačkim tipom su radoznale, analitične i vole učiti, a preferiraju aktivnosti koje uključuju rješavanje problema istraživanjem. Primjeri zanimanja istraživačkog tipa su liječnik, fizičar, kemičar. Osobe s izraženim umjetničkim tipom se vole izražavati, maštoviti su i otvoreni. Vole originalne i kreativne aktivnosti te često vole posjećivati izložbe i kazališne predstave. Primjeri zanimanja su slikar, plesač, glumac, režiser. Izraženi društveni tip podrazumijeva da osoba voli biti u stalnoj komunikaciji s drugim ljudima i pomagati im te su te osobe vrlo suosjećajne. Primjeri tih zanimanja su nastavnik, psiholog, socijalni radnik. Osobe s izraženim poduzetničkim tipom vole samostalnost, vođenje drugih ljudi i rad na rukovodećim pozicijama. Cijene materijalno i profesionalno napredovanje. Primjeri tih zanimanja su političar, pravnik, menadžer. Izraženost konvencionalnog tipa upućuje na to da osoba voli raditi s podacima i brojevima. Te osobe preferiraju uredske poslove u kojima je bitna urednost i točnost te vole slijediti pravila. Primjeri tih poslova su računovođa, tajnik, logističar (Holland, 1997). Pri određivanju dominantnih tipova i kod osoba i kod zanimanja najčešće se koriste kodovi od tri slova koji predstavljaju tri dominantna tipa (npr. SAI ako su dominantni društveni, umjetnički i istraživački tip) (Ohler i Levinson, 2012).

Hollandova teorija se temelji na usklađenosti osobe i okoline te prepoznaje šest tipova profesionalnih interesa i šest tipova radnih okruženja (Holland, 1997). Ova teorija pretpostavlja da ljudi teže okruženjima u kojima mogu upotrijebiti svoja znanja i sposobnosti i u koja se mogu dobro uklopiti (Ohler i Levinson, 2012). Temeljna ideja ove teorije je da RIASEC tipovi zapravo predstavljaju šire tipove ličnosti jer, prema Hollandu (1997), izbor zanimanja predstavlja izraz ličnosti. Preciznije, profesionalni interesi predstavljaju trajnu homogenu skupinu interesa koji oblikuju profesionalne prioritete koji postaju dio stabilnih i trajnih dispozicija te postaju sastavni dio ličnosti. Ti su tipovi raspoređeni u heksagon u kojem njihova prostorna udaljenost predstavlja razinu sličnosti između pojedinih tipova (Holland, 1997). Važno je i naglasiti da se karakteristike pojedinaca i zanimanja mogu opisati s kombinacijama svih šest tipova; nikoga ne predstavlja samo i isključivo jedan tip.

Adekvatan izbor zanimanja podrazumijeva kongruentnost ili sklad između profesionalnih interesa pojedinca i njegove radne okoline, što dovodi do boljih profesionalnih ishoda, odnosno do većeg zadovoljstva poslom i radnim okruženjem, veće uspješnosti u radu i manje sklonosti za napuštanjem posla (Holland, 1997). U povezanosti između kongruentnosti i profesionalnih ishoda leži važnost istraživanja kongruencije, zbog čega se više istraživanja bavi tom temom. Zanimljivo je da istraživanja uglavnom pronalaze niske korelacije kongruentnosti i profesionalnih ishoda, na primjer Assouline i Mier (1987) metaanalizom 53 korelacije kongruentnosti i zadovoljstva poslom pronalaze da je prosjek tih korelacija svega ,21, a Tsabari i suradnici (2005) pronalaze prosječnu korelaciju od ,17 temeljenu na 22 korelacije. Korelacije kongruentnosti i radne uspješnosti pokazuju sličan trend. Metaanaliza Nye i suradnika (2012) pronalazi prosječnu korelaciju od ,20, dok novija metaanaliza pronalazi višu prosječnu korelaciju od ,32 (Nye i sur., 2017). Ovi nalazi upućuju na to da postoji značajan odnos između kongruentnosti i profesionalnih ishoda, no da je taj odnos još uvijek relativno nejasan. Bitno je nastaviti istraživati kongruentnost zbog njezine važnosti za kvalitetno profesionalno usmjeravanje te zbog ostvarivanja što boljih profesionalnih ishoda i u obrazovanju i u budućem zanimanju.

U istraživanju provedenom na američkim studentima prve godine preddiplomskog studija nastojala se utvrditi prediktivna snaga tipova profesionalnih interesa u predviđanju odabira STEM smjera. Pronađeno je da istraživački, umjetnički i poduzetnički tip uspješno predviđaju odabir STEM smjera na način da osobe s izraženim istraživačkim interesima više odabiru STEM smjerove, dok su osobe s umjetničkim i poduzetničkim interesima manje sklone odabiru STEM smjera (Chen i Simpson, 2015). Usslepp i suradnici (2020) su na sličan način ispitali sklonost učenika upisivanju gimnazija ili strukovnih škola. Navode da učenici drugog razreda srednje škole s izraženim istraživačkim, poduzetničkim i umjetničkim tipom interesa češće upisuju gimnazijske programe, dok učenici s izraženim društvenim, realističnim i konvencionalnim tipom interesa češće upisuju strukovne programe. Također, u tom istraživanju pronadeno je i da su profesionalni interesi značajniji od obiteljskih čimbenika i ličnosti u predviđanju odabira srednje škole.

U literaturi postoji nekoliko istraživanja kongruentnosti provedenih na hrvatskom uzorku. U prvom istraživanju kongruentnosti interesa i studijskih programa u Hrvatskoj pronadene su veće razine kongruentnosti kada su interesi bili mjereni sviđanjem radnih aktivnosti nego procjenom uspješnosti u njima te su dobivene niske povezanosti kongruentnosti i zadovoljstva studijskim programom i akademskog postignuća (Šverko i Babarović, 2007).

Černja Rajter i suradnici (2019) su ispitali kongruentnost profesionalnih interesa i studijskog programa studenata Sveučilišta u Zagrebu i nekih zagrebačkih veleučilišta te su pronašli da prosjek upućuje na dobro slaganje, no uz značajan varijabilitet, što znači da mnogo učenika ipak nije ostvarilo dobru kongruentnost. U drugom istraživanju, Černja Rajter (2022) je istražila koliko su odabiri studijskih programa u skladu sa profesionalnim interesima srednjoškolaca. Ustanovila je da postoji osrednja razina kongruentnosti uz nešto viši varijabilitet, pri čemu su profesionalni interesi mjereni u završnom razredu srednje škole, a studijska okolina godinu dana kasnije, odnosno na prvoj godini studija (Černja Rajter, 2022).

U ovom istraživanju bit će naglasak na ispitivanju kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnog profila srednjoškolaca kako bi se utvrdilo upisuju li učenici srednju školu u skladu s vlastitim interesima. Zbog toga u ovome istraživanju i profesionalni interesi i okruženje, odnosno obrazovni profil, mjere se u istoj vremenskoj točki, u drugom razredu srednje škole.

1.4. Uloga ličnosti u donošenju profesionalnih odluka

Kao što je već navedeno, smatra se da osobine ličnosti, između ostalog, utječu na profesionalne interese i izbore. Većina istraživanja koja se bave profesionalnim odabirima i osobinama ličnosti koriste petfaktorski model ličnosti, a novija istraživanja oslanjaju se na HEXACO model. Dimenzije mjerljive unutar HEXACO modela su iskrenost-poniznost, emocionalnost, ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost (Ashton i Lee, 2007). Svaka od tih dimenzija sadrži pripadajuće facete. Dimenzija iskrenost-poniznost je definirana iskrenošću, poštenjem, skromnošću i nedostatkom pohlepe te je to najveća razlika između petfaktorskog modela i HEXACO modela s obzirom na to da ekvivalent te dimenzije ne postoji u petfaktorskom modelu. Facete dimenzije emocionalnosti su tjeskoba, strah, ovisnost, sentimentalnost i emocionalna reaktivnost nasuprot samouvjerenosti, hrabrosti i otpornosti te se ta dimenzija može povezati s dimenzijom emocionalne stabilnosti u petfaktorskom modelu, no te su dimenzije samo donekle slične. Dimenzija ekstraverzije je definirana pričljivošću, društvenošću i vedrinom nasuprot sramežljivosti, pasivnosti i šutljivosti te je vrlo slična istoimenoj dimenziji petfaktorskog modela. Facete dimenzije ugodnosti su dobrodušnost, tolerantnost i osjetljivost nasuprot temperamentnosti, razdražljivosti, svadljivosti i kritičnosti te je ta dimenzija zapravo različita od dimenzije ugodnosti petfaktorskog modela. To je tako uglavnom zbog toga što temperamentnost i razdražljivost u petfaktorskom modelu upućuju na

nisku emocionalnu stabilnost, a ne na nisku ugodnost. Dimenzija savjesnosti je gotovo identična dimenziji savjesnosti petfaktorskog modela zbog toga što ju definiraju organiziranost, marljivost, pažljivost i temeljitost. Dimenzija otvorenosti dijeli malo sličnosti s dimenzijom otvorenosti petfaktorskog modela zbog toga što je definirana kao intelekt i mašta (Lee i Ashton, 2004).

Većina istraživanja koriste petfaktorski model (Kračić, Kardum i Kristofić, 2008; Stoll i sur., 2017) no nekoliko istraživanja je dokazalo da je HEXACO bolji za ovaj tip istraživanja. Holtrop, Born i Vries (2015) navode da HEXACO dimenzije objašnjavaju veći udio varijance nego petfaktorske dimenzije kod RIASEC profesionalnih interesa, koji se, između ostalog, mjere u ovom istraživanju. Također, prema McKay i Tokaru (2012) HEXACO model ličnosti objašnjava 4-23% više varijance profesionalnih interesa nego petfaktorski model ličnosti. McKay i Tokar (2012) pronašli su značajne veze između HEXACO osobina ličnosti i RIASEC tipova profesionalnih interesa. Pronašli su da je otvorenost pozitivno povezana s istraživačkim i umjetničkim interesima, dok su iskrenost-poniznost, ekstraverzija i ugodnost pozitivno povezane s društvenim interesima, a sama iskrenost-poniznost je negativno povezana sa poduzetničkim interesima. Otvorenost je pozitivno povezana sa društvenim interesima, a emocionalnost je negativno povezana s realističnim interesima kod oba spola, a s istraživačkim samo kod žena.

Slično istraživanje proveli su i Šverko i Babarović (2016) na hrvatskom uzorku. Pronađeno je da su istraživački i umjetnički interesi umjereno pozitivno povezani s dimenzijom otvorenosti, društveni interesi su umjereno i pozitivno povezani s dimenzijama iskrenosti i emocionalnosti, a poduzetnički interesi su umjereno i negativno povezani s dimenzijom iskrenosti. U tom istraživanju varijanca RIASEC tipova objašnjena HEXACO dimenzijama ličnosti je najviša za umjetničke i društvene interese, dobra za poduzetničke i istraživačke interese, a nešto niža za realistične i konvencionalne interese. I u ovom istraživanju je HEXACO model ličnosti uspoređen s petfaktorskim modelom pri čemu HEXACO dimenzije ličnosti objašnjavaju 4-17% više varijance RIASEC tipova nego petfaktorski model ličnosti (Šverko i Babarović, 2016) što je poprilično slično ranije navedenom nalazu (McKay i Tokar, 2012).

Zanimljiv nalaz je dobiven u longitudinalnom istraživanju u kojem su mjerene osobine ličnosti i radna okruženja u rasponu od 15 godina od završne godine studija (Wille i De Fruyt, 2014), no zbog ranije navedenih razlika bitno je napomenuti da se u tom istraživanju koristi

petfaktorski model. Pronađeno je da ličnost određuje kakvo radno okruženje osoba preferira, ali i da radno okruženje može oblikovati ličnost. Navodi se da se osobe s višim razinama neuroticizma kroz vrijeme sve više okreću društvenim radnim okruženjima, gdje postoji više suradnje nego natjecanja, i konvencionalnim okruženjima, gdje pronalaze predvidljivo i sigurno radno okruženje, dok osobe visoko na otvorenosti kroz vrijeme sve manje ulaze u realistična zanimanja shvaćajući da su konformistički nastrojena i nefleksibilna. S druge strane, pronadeno je i da kod osoba koje rade u realističnom okruženju dolazi do dodatnog povećanja razine ugodnosti i savjesnosti i do dodatnog smanjenja neuroticizma (Wille i De Fruyt, 2014). Dakle, može se reći da ličnost oblikuje radna iskustva, no i da radna iskustva oblikuju ličnost u određenoj mjeri.

Točan odnos između ličnosti i kongruentnosti interesa i obrazovnog profila nije potpuno jasan zbog nedostatka istraživanja koja se bave tim pitanjem, no valja ga ispitati s obzirom na to da je već dokazano da je ličnost povezana s profesionalnim interesima (McKay i Tokar, 2012; Wille i De Fruyt, 2014; Holtrop i sur., 2015; Šverko i Babarović, 2016), ali i s neodlučnošću u donošenju profesionalnih odluka. Naime, na uzorku talijanskih srednjoškolaca mjerenjem ličnosti petfaktorskim modelom pronadeno je da niska razina ekstraverzije i visoka razina neuroticizma pridonose toj neodlučnosti, no ostale osobine ličnosti nisu se ispostavile značajne u predviđanju profesionalne neodlučnosti (Di Fabio i sur., 2015). Profesionalna adaptabilnost, danas često naglašavan aspekt profesionalne zrelosti, je konstrukt koji je blisko povezan s kongruencijom (Jiang, 2016), a Vashist i suradnici (2021) proveli su metaanalizu u kojoj je ispitana povezanost profesionalne adaptabilnosti i petfaktorskih osobina ličnosti. Oni navode da prosječne korelacije iznose ,33 za otvorenost, ,34 za ekstraverziju, ,24 za ugodnost, ,40 za savjesnost i -,30 za neuroticizam. Prema Hollandovoj teoriji, profesionalna zrelost preduvjet je za postizanje kongruencije, a Atli (2017) pronalazi da je profesionalna zrelost značajno povezana sa svim petfaktorskim dimenzijama ličnosti, pri čemu korelacije iznose ,21 za ekstraverziju, ,19 za ugodnost, ,19 za otvorenost, ,18 za savjesnost i -,23 za neuroticizam. Također navodi da osobine ličnosti objašnjavaju 12% varijance profesionalne zrelosti, pri čemu su značajni prediktori neuroticizam, ekstraverzija i otvorenost. Za razliku od većine ostalih istraživanja, Usslepp i suradnici (2020) navode da je ličnost mjerena petfaktorskim modelom vrlo slabo povezana s odabirom srednje škole te navode da ličnost više određuje uspješnost osobe u određenom području nego njihovu odluku da idu određenim karijernim putem.

1.3. Uloga roditeljskih ponašanja u donošenju profesionalnih odluka

Profesionalni interesi i odabiri osim o osobinama ličnosti, ovise i o vanjskim utjecajima, poput obiteljskih. Bryant, Zvonkovic i Reynolds (2006) navode da su roditeljska profesionalna samoeфикаsnost, materijalni resursi, obrazovna postignuća, osobna radna iskustva, intelektualna stimulacija te toplina i briga koje pružaju djeci relevantni za djetetov profesionalni razvoj. Što se tiče podrške koju pružaju djeci na tom karijernom putu, Palos i Drobot (2010) navode da roditelji češće pružaju psihosocijalnu podršku u obliku podržavanja djetetovih odabira i pokazivanja interesa za djetetove odabire, dok su konkretne radnje poput informiranja djeteta o poslovima i sudjelovanja na predavanjima i radionicama o razvoju karijere rjeđi oblik podrške. U istraživanju provedenom na hrvatskim učenicima sedmog razreda ispitala se povezanost između učeničkih STEM interesa i roditeljskih ponašanja koja podržavaju STEM (Šimunović i Babarović, 2020). U istraživanju je pronađeno da roditeljska ponašanja koja podržavaju STEM predviđaju učeničke interese za to područje i više nego osobine učenika. Roditeljska ponašanja su operacionalizirana kao poticanje STEM interesa, osiguravanje dostupnosti STEM materijala i sudjelovanje u STEM području. Ta ponašanja utječu na djetetove STEM interese tako što se kroz specifične aktivnosti prenose roditeljska uvjerenja, vrijednosti i procjene djeteta koje dijete potom usvaja (Šimunović i Babarović, 2020). Još jedno istraživanje koje se bavi roditeljskim utjecajem i STEM interesima je pokazalo slične rezultate. Pronađeno je da roditeljski utjecaj i STEM interesi pokazuju značajnu povezanost s učeničkim namjerama za daljnje profesionalne odluke, dok sami roditeljski utjecaj najbolje predviđa i namjere daljnjih profesionalnih odabira i STEM interese (Tey, Moses i Cheah, 2020). Treba napomenuti i da je ovo istraživanje provedeno na učenicima drugog razreda srednje škole u Maleziji te ove rezultate treba uzimati s manjom zadržkom zbog kulturalnih razlika, iako se poklapaju s rezultatima provedenim na hrvatskom uzorku. Većina istraživanja koja se bave roditeljskim ponašanjima i profesionalnim interesima se odnose samo na STEM interese, dok se u ovom istraživanju u kongruentnost uključuju svi RIASEC interesi.

Također sam roditeljski stil i stil privrženosti su važni za razvoj osobina i ponašanja usmjerenih karijeri te za bolju prilagodbu djeteta. Autoritativni roditeljski stil, koji je obilježen podrškom, pridržavanjem pravila i ljubavlju, osigurava djetetu obiteljsko okruženje u kojem se potiče emocionalna stabilnost, ekstraverzija, društvenost i empatija te u kojem se dijete i bolje socijalizira (Palos i Drobot, 2010). Takvi roditelji više vjeruju djetetovim odlukama, žele da njihovo dijete bude uspješno kako u profesionalnom, tako i u osobnom životu te ih potiču na putu prema toj uspješnosti adekvatnom podrškom. U takvoj obiteljskoj okolini se češće i razvija

sigurni stil privrženosti, a osobe s takvim stilom privrženosti su znatizeljnije te više istražuju okolinu i svoje mogućnosti i uključuju se u svoju okolinu, imaju pozitivnija očekivanja oko vlastitih rezultata, a s ljudima češće stvaraju pozitivne odnose i spremniji su tražiti podršku iz svoje okoline (Palos i Drobot, 2010).

U kontekstu ovog istraživanja, fokus je specifično na djetetovoj percepciji roditeljskih ponašanja usmjerenih prema karijeri. Ta su ponašanja Dietrich i Kracke (2009) podijelili na podršku, interferiranje i neuključenost. Dietrich i Kracke (2009) pronašli su na uzorku njemačkih adolescenata da što više adolescenti doživljavaju roditeljsku podršku usmjerenu prema karijeri, to se oni sami više angažiraju u aktivnosti istraživanja karijera. Nije pronađen nikakav odnos između aktivnosti istraživanja karijera te interferiranja i neuključenosti, no pronađeno je da su interferiranje i neuključenost moderatori odnosa roditeljske podrške i uključivanja u aktivnosti istraživanja karijera. Odnosno, roditeljski pritisak uz podršku može djelovati kao motivator, no podrška gubi značaj ako adolescent roditelja percipira kao nezainteresiranog za njegove odluke vezane uz karijeru. Ipak treba uzeti u obzir da interferiranje, iako ima i pozitivan utjecaj, uglavnom dovodi do kontrolirajućeg odnosa te može dovesti do problema s donošenjem karijernih odluka. Važno je napomenuti i da taj odnos može ići u oba smjera te da veći naponi adolescenta da istražuje karijere može dovesti do povećane podrške i uključenosti roditelja, a nedovoljni naponi mogu rezultirati većim interferiranjem (Dietrich i Kracke, 2009).

Na hrvatskom uzorku provedeno je istraživanje kojim je ispitan odnos ranije navedenih aspekata roditeljskog ponašanja i profesionalne adaptabilnosti (Šimunović, Šverko i Babarović, 2020). Navodi se kako je profesionalna adaptabilnost umjereno pozitivno povezana s roditeljskom podrškom, a umjereno negativno s roditeljskom neuključeošću i roditeljskim interferiranjem. Pronađeno je da je podrška najznačajniji pozitivni prediktor profesionalne adaptabilnosti, dok je interferiranje značajan negativni prediktor, ali samo kod roditelja koji su više uključeni u djetetov razvoj karijere. Navodi se da visoka uključenost u razvoj karijere i visoko kontrolirajuća ponašanja kod djeteta mogu dovesti do nesigurnosti oko svojih karijernih odluka te ugroziti djetetovu inicijativu kod ponašanja usmjerenih na razvoj karijere (Šimunović, Šverko i Babarović, 2020). S obzirom na relativno poklapanje rezultata oba istraživanja, očekuje se da će na sličan način roditeljska ponašanja usmjerena karijeri predviđati i kongruentnost.

Istraživanje provedeno na adolescentima u Finskoj (Bates, 2015) je ukazalo da su roditeljska toplina te podrška i uključenost u pripremu karijere povezani s nižim razinama stresa u vezi donošenja profesionalnih odluka. Osim toga adolescenti čiji roditelji im pružaju podršku i pomoć pri ostvarivanju njihovih profesionalnih želja će se vjerojatnije baviti zanimanjima za koja su zainteresirani te su također motiviraniji raditi na ostvarenju tih profesionalnih želja. Kod ženskih sudionica je pronađeno da će sudionice koje imaju blizak odnos s majkom i koje razgovaraju o svojim profesionalnim ciljevima s majkom biti sigurnije u odabrani profesionalni put s kojim se slaže majka, čak i ako se otac ne slaže te će imati niže razine stresa vezano uz donošenje te odluke (Bates, 2015).

Za potrebe ovog istraživanja potrebno je ispitati i mogući interakcijski učinak ličnosti i roditeljskog ponašanja u predviđanju sklada odabira srednje škole i profesionalnih interesa. Tog su se pitanja djelomično dotaknuli Mendolia i Walker (2014). Oni navode da adolescenti iz obitelji boljeg socioekonomskog statusa doživljavaju veću uključenost roditelja u njihovo obrazovanje kao i veću razinu pozitivne stimulacije od roditelja, no i veća očekivanja od obitelji koja ih navode na upisivanje gimnazijskih programa. Pri tome navode da je uloga ličnosti u donošenju te odluke umanjena roditeljskim utjecajem, no s druge strane, kod adolescenata čiji roditelji pokazuju manju uključenost i manju podršku osobine ličnosti igraju značajniju ulogu pri odabiru srednjoškolskog programa. Suprotno tome, Usslepp i suradnici (2020) pronalaze na uzorku njemačkih srednjoškolaca da su socioekonomski status i razina obrazovanja roditelja vrlo slabo povezani s odabirom škole. Sličan rezultat je dobiven i na uzorku američkih studenata prve godine preddiplomskog studija, pronađeno je da ne postoji statistički značajan odnos između odabira STEM smjera te socioekonomskog statusa i razine obrazovanja roditelja (Chen i Simpson, 2015).

U istraživanju efekata roditeljskog ponašanja usmjerenog prema karijeri treba uzeti u obzir da je nemoguće objektivno izmjeriti ponašanje zbog čega se uglavnom istraživači oslanjaju na to kako adolescent opaža njihovo ponašanje. Ginevra, Nota i Ferrari (2015) su zato uzele u obzir i roditeljsku i adolescentsku percepciju roditeljskog ponašanja. Pritom su pronašle da roditeljska percepcija podrške uspješno predviđa adolescentsku percepciju podrške, a da adolescentska percepcija podrške predviđa bolje i sigurnije donesene profesionalne odluke. Iz toga se može pretpostaviti da je adolescentska percepcija roditeljskog ponašanja mjerilo koje se može koristiti u svrhu ispitivanja ponašanja jer su se percepcija roditelja i adolescenta pokazale usklađenim.

Na temelju postojećih istraživanja, očekuje se da će viša razina podrške predviđati veću kongruentnost profesionalnih interesa i obrazovnog profila, a da će viša razina roditeljskog interferiranja i neuključenosti predviđati niže razine kongruentnosti interesa i obrazovnih profila.

S obzirom na to da u postojećoj literaturi postoji manjak istraživanja koja se bave odrednicama kongruentnosti, važno je baviti se ovom tematikom kako bi se došlo do spoznaje upisuju li učenici srednju školu zaista na temelju vlastitih interesa. U ovom istraživanju uzimaju se u obzir i ličnost i roditeljska ponašanja zbog značajnih nalaza u postojećoj literaturi vezanih uz konstrukte koji se temelje na profesionalnim interesima i profesionalnim odlukama. Kongruentnost se pokazuje osrednjom uz povećani varijabilitet (Černja Rajter i sur., 2019; Černja Rajter, 2022). Istraživanja usmjerena na ličnost većinom se bave odnosom ličnosti i profesionalnih interesa te uglavnom ukazuju na značajan odnos između pojedinih osobina ličnosti i interesa (Holtrop i sur., 2015; McKay i Tokar, 2012; Wille i De Fruyt, 2014), a osim toga postoji i značajna povezanost između neodlučnosti u donošenju profesionalnih odluka i ličnosti (Di Fabio i sur., 2015), profesionalne adaptabilnosti i ličnosti (Vashist i sur., 2017) te profesionalne zrelosti i ličnosti (Atli, 2017). Roditeljska ponašanja konzistentno igraju važnu ulogu kod uključivanja u aktivnosti istraživanja karijera (Dietrich i Kracke, 2009) i profesionalne adaptabilnosti učenika (Šimunović i sur., 2020) na način da podrška potiče te aktivnosti, adaptabilnost i odlučnost, dok ih pretjerano interferiranje i neuključenost narušavaju. Zbog toga, rezultati ovog istraživanja mogu imati značajne praktične implikacije te biti korisni u edukaciji roditelja o profesionalnom razvoju djeteta i njihovoj ulozi u tome. Također rezultati ovog istraživanja mogu pomoći u razvoju programa profesionalne orijentacije u školama.

2. Cilj i problemi

Cilj

Cilj ovog istraživanja je ispitati razinu sklada profesionalnih interesa i obrazovnih profila učenika srednjih škola te istražiti kakvu ulogu imaju osobine ličnosti i roditeljska ponašanja u postizanju tog sklada.

Problemi:

1. Utvrditi razinu kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnih profila učenika drugih razreda srednje škole.
2. Ispitati postoji li statistički značajna povezanost kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnih profila s osobinama ličnosti.

H1: Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost kongruentnosti s dimenzijama otvorenosti, ekstraverzije i savjesnosti.

H2: Očekuje se statistički značajna negativna povezanost kongruentnosti s dimenzijom emocionalnosti.

3. Ispitati postoji li statistički značajna povezanost kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnih profila s roditeljskim ponašanjima

H3: Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost kongruentnosti s roditeljskom podrškom.

H4: Očekuje se statistički značajna negativna povezanost kongruentnosti s roditeljskim interferiranjem i neuključenošću.

4. Ispitati mogućnost predviđanja kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnog profila na temelju osobina ličnosti i roditeljskih ponašanja.

H5: Očekuje se da će skup varijabli koje se odnose na dimenzije ličnosti i roditeljska ponašanja usmjerena prema karijeri predvidjeti statistički značajan dio varijance kongruentnosti.

H6: Očekuje se da će najznačajniji prediktori kongruentnosti biti ekstraverzija, emocionalnost i otvorenost, roditeljska podrška i roditeljsko interferiranje.

3. Metoda

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 335 učenika drugog razreda srednjih škola različitih strukovnih usmjerenja iz Bjelovara (n=39), Bole (n=11), Pučišća (n=2), Splita (n=76), Supetra (n=2), Varaždina (n=61), Vinkovaca (n=32), Zagreba (n=96) i Zaprešića (n=16). Strukovna usmjerenja sudionika bila su ekonomist (n=20), elektrotehničar (n=12), hotelijersko turistički tehničar/komercijalist (n=102), kemijski tehničar (n=19), klesarski tehničar (n=3), komercijalist (n=20), prehrambeni tehničar (n=20), tehničar cestovnog prometa (n=27), tehničar geodezije i geoinformatike (n=29), tehničar za elektroniku (n=7), tehničar za logistiku i špediciju (n=1), tehničar za mehatroniku (n=21), tehničar za računalstvo (n=18) i upravni referent (n=36). Istraživanje obuhvaća sudionike oba spola, 142 učenika i 193 učenice.

3.2. Instrumenti

Upitnik HEXACO-60 (Ashton i Lee, 2009) korišten je za mjerenje osobina ličnosti. Upitnik se sastoji od 6 skala, a svaka skala sadrži 4 facete. Tih 6 skala, odnosno dimenzija ličnosti su iskrenost-poniznost, emocionalnost, ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost. Upitnik se sastoji od 60 tvrdnji pri čemu svakoj dimenziji ličnosti pripada 10 tvrdnji, a svakoj faceti 2 ili 3 tvrdnje. Sudionici procjenjuju stupanj slaganja s tim tvrdnjama na Likertovoj skali od 5 stupnjeva, pri čemu 1 znači „U potpunosti se ne slažem”, a 5 znači „U potpunosti se slažem”. Rezultati za pojedine facete ličnosti formiraju se računanjem aritmetičke sredine odgovora na česticama koje se tiču te facete, a rezultat za pojedine dimenzije se formira računajući aritmetičku sredinu rezultata pripadajućih faceta. Tako je na pojedinim facetama i dimenzijama najmanji mogući rezultat 1, a najviši mogući rezultat je 5. Ashton i Lee (2009) proveli su validaciju upitnika pri čemu je utvrđena odgovarajuća struktura i dobra pouzdanost skala upitnika. Koeficijenti unutarnje konzistentnosti Cronbach alfa za svaku subskalu variraju između $\alpha=,73$ i $\alpha=,80$, a na hrvatskom uzorku koeficijenti unutarne konzistentnosti upitnika variraju između $\alpha=,78$ i $\alpha=,84$ (Šverko i Babarović, 2016). U ovom istraživanju koeficijenti unutarnje konzistencije za svaku subskalu iznose iskrenost-poniznost $\alpha=,73$, emocionalnost $\alpha=,75$, ekstraverzija $\alpha=,79$, ugodnost $\alpha=,74$, savjesnost $\alpha=,71$ i otvorenost $\alpha=,75$.

Upitnik PGI-S (*Personal Globe Inventory- Short*) (Tracey, 2010) mjeri profesionalne interese. Upitnik sadrži 40 aktivnosti vezanih uz različita zanimanja te 40 čestica koje su

organizirane u 10 skala profesionalnih interesa, a to su društveno funkcioniranje, upravljanje, poslovanje, obrada podataka, mehanika, priroda, umjetnost, pomaganje, visoki i niski prestiž. Tih 10 skala se temelji na 3 dimenzije: ljudi-stvari, podaci-ideje i prestiž. Za svaku aktivnost sudionici procjenjuju koliko im se ta aktivnost sviđa na Likertovoj skali od 7 stupnjeva. Pri tome 1 znači „Izrazito mi se ne sviđa”, a 7 znači „Izrazito mi se sviđa”. Kako bi se formirali rezultati za RIASEC tipove, prvo je potrebno formirati rezultate za ranije navedene skale. Ti se rezultati formiraju računanjem aritmetičke sredine točno određenih čestica. Rezultati za RIASEC tipove računaju se računanjem aritmetičke sredine rezultata na određenim temeljnim dimenzijama. Pri tome, realistični tip računa se pomoću skale mehanika, istraživački tip računa se pomoću skale priroda, a umjetnički pomoću skale umjetnost, dok za se za društveni tip računa aritmetička sredina skala pomaganje te društveno funkcioniranje, za poduzetnički tip se računa aritmetička sredina skala upravljanje i društveno funkcioniranje, a za konvencionalni tip se računa aritmetička sredina između skala poslovanje te obrada podataka. Prema Traceyju (2010) utvrđena je adekvatna struktura svih PGI skala, dok se koeficijenti unutarnje konzistencije Cronbach alfa kreću između $\alpha=,71$ i $\alpha=,91$. Na hrvatskom uzorku koeficijenti unutarnje konzistencije variraju između $\alpha=,74$ i $\alpha=,83$ (Šverko i Babarović, 2016). U ovom istraživanju koeficijenti unutarnje konzistencije Cronbach alfa iznose realistični $\alpha=,80$, istraživački $\alpha=,75$, umjetnički $\alpha=,86$, društveni $\alpha=,81$, poduzetnički $\alpha=,80$ i konvencionalni $\alpha=,79$.

Za računanje kongruentnosti između profesionalnih interesa i obrazovnih profila korištene su tri različite mjere, a to su Brown i Gore C indeks, Iachan M indeks i korelacija profila. Brown i Gore C indeks se temelji na usporedbi položaja RIASEC tipova u heksagonalnoj strukturi. Računa se po formuli $C=3(X_i) + 2(X_j) + X_k$ te uspoređuje troslove interesa osobe i okoline, odnosno tri dominantna tipa interesa kod osobe/okoline. Vrijednost X može poprimiti vrijednosti od 0 do 3, pri čemu 0 označava da je dominantni kod osobe na suprotnom položaju od dominantnog koda okoline u heksagonu, 1 označava da ih prostorno u heksagonu razdvaja jedan korak, 2 označava da su susjedni, a 3 označava da su interes pojedinca i kod okoline na identičnom mjestu u heksagonu. Raspon rezultata C indeksa kreće se od 0 do 18 (Brown i Gore, 1994, prema Černja Rajter, 2022). Iachan M indeks predstavlja podudarnost troslova osobe i okoline, a računa se tako da se ponderira usporedba troslova interesa osobe i okoline prema važnosti pojedinog koda troslova tako da prvi ima najveću važnost, a treći najmanju. Ako je prvi kod troslova osobe podudaran s prvim kodom troslova okoline pridaje mu se ponder 22, ako je podudaran s drugim kodom okoline pridaje mu se ponder 10, a ako je

podudaran s trećim pridaje mu se ponder 4. Ako je drugi kod troslova osobe podudaran s prvim kodom troslova okoline, pridaje mu se ponder 10, ako je podudaran s drugim pridaje mu se ponder 5, a za podudarnost s trećim kodom pridaje mu se ponder 2. Ako je treći kod troslova osobe podudaran s prvim kodom okoline dodjeljuje mu se ponder 4, za podudarnost s drugim kodom okoline dodjeljuje se ponder 2, a za podudarnost s trećim dodjeljuje se ponder 1. Ako u bilo kojem slučaju podudarnosti uopće nema, dodjeljuje se ponder 0. Ponderi se potom zbrajaju te taj zbroj predstavlja Iachan M indeks. Raspon rezultata Iachan M indeksa je od 0 do 36 (Iachan 1984, prema Černja Rajter, 2022). Korelacija profila se računa računanjem korelacije RIASEC rezultata interesa pojedinca i okoline. Pritom veća korelacija ukazuje na višu kongruentnost, a niža i negativna korelacija ukazuje na nižu kongruentnost. Raspon rezultata korelacije profila je od -1 do 1 (Tracey i sur., 2012, prema Černja Rajter, 2022).

Skala roditeljskih ponašanja vezanih uz karijeru (*Perceived parental career-related behavior*) (Dietrich i Kracke, 2009) sastoji se od 15 čestica i tri subskale – roditeljska podrška, roditeljsko interferiranje i nedostatak angažmana roditelja, pri čemu svakoj subskali pripada 5 čestica. Sudionici procjenjuju koliko se pojedina čestica odnosi na njih na Likertovoj skali od 5 stupnjeva gdje 1 znači „U potpunosti se ne slažem”, a 5 znači „U potpunosti se slažem”. Rezultat se formira zbrajanjem odgovora na subskalama, a raspon rezultata se kreće od 5 do 25. Viši rezultat upućuje na veću izraženost određenog roditeljskog ponašanja. Dietrich i Kracke (2009) proveli su validaciju upitnika te su pritom koeficijenti unutarnje konzistencije varirali između $\alpha=,68$ i $\alpha=,93$. Na hrvatskom uzorku koeficijenti unutarnje konzistencije Cronbach alfa iznose za podršku $\alpha=,89$, za interferiranje $\alpha=,84$, a za nedostatak angažmana $\alpha=,89$ (Šimunović i sur., 2020). U ovome istraživanju dobiveni koeficijenti unutarnje konzistentnosti su za podršku $\alpha=,90$, za interferiranje $\alpha=,88$, a za nedostatak angažmana $\alpha=,86$.

Uz navedene instrumente korišten je i Upitnik općih sociodemografskih podataka koji sadrži podatke o dobi, spolu, razredu, školi i usmjerenju te socioekonomskom i obrazovnom statusu roditelja. Svi primijenjeni instrumenti su u javnoj domeni (u cijelosti objavljeni u znanstvenim časopisima, s dopuštenjima autora za slobodno korištenje), a Šverko i Babarović autori su hrvatskih prijevoda svih korištenih instrumenata.

3.3. Postupak

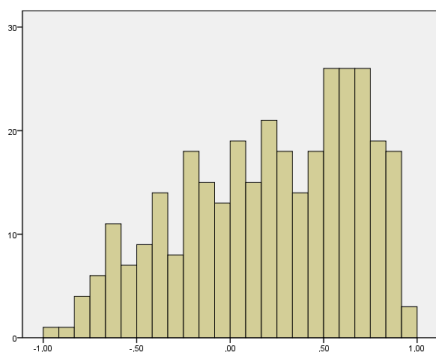
Ovo istraživanje je dio projekta *Free Career Choice - Model slobodnog odlučivanja o karijeri: Uloga autonomne karijerne motivacije te zaštitnih i rizičnih faktora u profesionalnom razvoju adolescenata*. Projekt se provodi na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, a financira ga Hrvatska zaklada za znanost. U sklopu projekta provedeno je longitudinalno istraživanje te su podaci prikupljeni u tri vala ispitivanja, a za potrebe ovog istraživanja korišteni su podaci samo iz drugog vala. Prije provedbe istraživanja zatražene su dozvola MZO-a, odobrenje Etičkog odbora Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i dopuštenje ravnatelja škola. Potom su učenicima podijeljeni obrasci za pisanu suglasnost samih učenika i njihovih roditelja. Istraživanje je provedeno u školi, u računalnim učionicama, pomoću platforme Put karijere. Upitnik sadrži uputu u kojoj je navedeno da je istraživanje dobrovoljno te da sudionik može odustati u bilo kojem trenutku. Ispunjavanje upitnika trajalo je manje od jednog školskog sata. Odgovori učenika šifrirani su kako bi se osigurala njihova anonimnost.

4. Rezultati

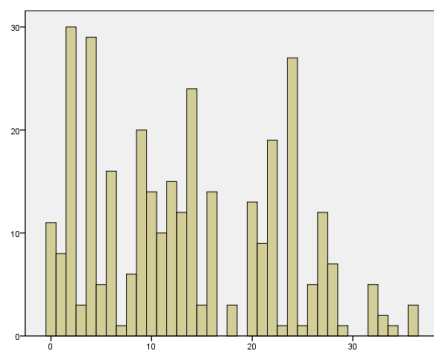
U Tablici 1. prikazane su vrijednosti sva tri indeksa kongruentnosti. Korelacija profila se može interpretirati kao korelacija između interesa pojedinca i obrazovnog profila. Dakle, 1 označava visok sklad između interesa i obrazovnog profila, -1 označava neslaganje između interesa i obrazovnog profila, dok 0 označava nedostatak povezanosti. Černja Rajter (2022) navodi da rezultati tog istraživanja ($M=,30$, $sd=,42$) upućuju na osrednju kongruentnost uz nešto viši varijabilitet. Dakle, korelacija profila u ovom istraživanju ($M=,21$, $sd=,47$) pokazuje nižu, kongruentnost uz visok varijabilitet. Uvidom u Grafički prikaz 1. vidljivo je da kongruentnost teži i nešto višim vrijednostima te se može reći da je većina učenika ostvarila umjerenu do dobru kongruentnost. Iachan M indeks ($M=13,36$, $sd=9,28$) upućuje na nisku kongruentnost uz visok varijabilitet, što je vidljivo i u Grafičkom prikazu 2.. Prema prijedlogu interpretacije Iachan M indeksa, rezultat od 0 do 13 upućuje na potpuno neslaganje, od 14 do 19 na neslaganje, od 20 do 25 na relativno dobro slaganje, a od 26 do 28 na visoko slaganje (Iachan, 1984, prema Černja Rajter i sur., 2019). Dakle Iachan M indeks pokazuje visoko neslaganje uz visoki varijabilitet. Za C indeks Brown i Gore (1994) navode da rezultati njihovog istraživanja ($M=9,00$, $sd=3,69$) upućuju na osrednju kongruentnost. C indeks u ovom istraživanju ostvaruje vrlo slične rezultate ($M=9,99$, $sd=3,61$), dakle prema C indeksu kongruentnost je osrednje vrijednosti uz umjereni varijabilitet, što je vidljivo i u Grafičkom prikazu 3. gdje je vidljivo da uz umjereni varijabilitet rezultati zaista jesu osrednjih vrijednosti.

Tablica 1. Prikaz deskriptivnih podataka mjera kongruentnosti ($N=330$)

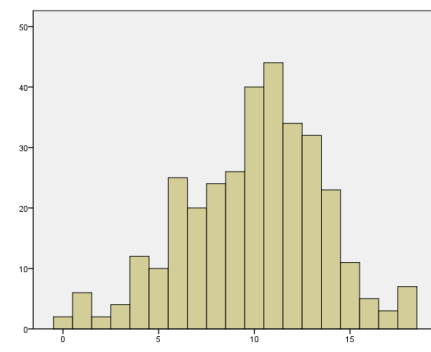
	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Zakrivljenost	Spljoštenost
Korelacija profila	-,95	,96	,21	,47	-,42	-,86
Iachan M indeks	0	36	13,36	9,28	,39	-,84
Brown i Gore C indeks	0	18	9,99	3,61	-,32	-,01

Grafički prikaz 1. *Frekvencije korelacije profila*

Grafički prikaz 2. *Frekvencije Iachan M indeksa*

Grafički prikaz 3. *Frekvencije Brown i Gore C indeksa*

Tablica 2. *Prikaz deskriptivnih podataka osobina ličnosti (N=317)*

	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Zakrivljenost</i>	<i>Spljoštenost</i>	<i>KS_Z</i>
Iskrenost-poniznost	1,20	5,00	3,21	,62	-,25	,72	,08*
Emocionalnost	1,30	4,70	3,03	,63	-,07	,01	,07*
Ekstraverzija	1,00	4,63	3,14	,65	-,47	,42	,09*
Ugodnost	1,30	4,80	3,01	,60	-,31	,21	,11*
Savjesnost	1,80	4,80	3,25	,53	,22	,24	,08*
Otvorenost	1,40	5,00	3,04	,65	,29	-,17	,08*

* $p < ,05$

U Tablici 2. vidljivo je da sudionici prikazuju relativno sličnu izraženost svih šest osobina ličnosti te da se prosjeci nalaze na sredini teorijskog raspona skale. Najviši rezultat postignut je na savjesnosti ($M=3,25$, $sd=0,53$), a najniži na otvorenosti ($M=3,04$, $sd=0,65$). Prema Kolmogorov-Smirnov testu, svih šest dimenzija odstupa od normalnosti, no sve vrijednosti koeficijenta zakrivljenosti su unutar raspona od -0,5 do 0,5, dakle sve dimenzije osobina ličnosti su relativno simetrične.

Tablica 3. Prikaz deskriptivnih podataka mjera roditeljskih ponašanja usmjerenih prema karijeri (N=317)

	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Zakrivljenost	Spljoštenost	<i>KS_Z</i>
Roditeljska podrška	1,00	5,00	3,74	,99	-,66	-,02	,10*
Roditeljsko interferiranje	1,00	5,00	2,17	2,17	,90	,13	,13*
Roditeljska nedovoljna uključenost	1,00	5,00	1,77	1,77	1,01	,46	,18*

*p<,05

U tablici 3. vidljivo je da roditeljska podrška teži prema višim vrijednostima ($M=3,74$, $sd=0,99$), dok roditeljska neuključenost ($M=1,77$, $sd=1,77$) i roditeljsko interferiranje ($M=2,17$, $sd=2,17$) teže prema nižim vrijednostima. Distribucija sve tri dimenzije odstupa od normalne raspodjele, no za ovaj konstrukt se takve distribucije očekuju jer su slične distribucije ostvarene u validacijskim radovima (Dietrich i Kracke, 2009; Marcionetti i Rossier, 2016).

Tablica 4. Prikaz koeficijenata korelacije između svih ispitanih varijabli

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Korelacija profila	1										
2. C indeks	,708**	1									
3. Iachan M indeks	,757**	,776**	1								
4. Iskrenost	,064	-,033	-,006	1							
5. Emocionalnost	-,135*	-,115*	-,142*	,143*	1						
6. Ekstraverzija	,121*	,075	,121*	,106	-,084	1					
7. Ugodnost	,072	,018	,035	,425**	-,043	,019	1				
8. Savjesnost	,172**	,126*	,161**	,245**	-,095	,362**	,157**	1			
9. Otvorenost	-,332**	-,295**	-,264**	,022	,036	-,051	,069	,020	1		
10. Roditeljska podrška	,147**	,101	,151**	,108	,125*	,212**	,086	,215**	-,153**	1	
11. Roditeljsko interferiranje	-,240**	-,108	-,187**	-,218**	-,001	-,200**	-,165**	-,217**	,141*	-,275**	1
12. Roditeljska neuključenost	-,177**	-,099	-,194**	-,190**	-,088	-,311**	-,104	-,267**	,194**	-,519**	,457**

*p<,05 **p<,01

Uvidom u Tablicu 4. vidljivo je da sva tri indeksa kongruentnosti međusobno koreliraju značajno, visoko i pozitivno (od ,708 do ,776). Najvišu korelaciju ostvaruju tradicionalne mjere kongruentnosti, Iachan M indeks i C indeks. Visoke korelacije među indeksima kongruencije su očekivane s obzirom na to da mjere isti konstrukt pomoću različitih formula.

Provedena je analiza korelacija indeksa kongruentnosti s osobinama ličnosti. U Tablici 4. vidljivo je da su sva tri indeksa kongruentnosti slabo, ali značajno negativno povezani s dimenzijom emocionalnosti. Korelacija profila i Iachan M indeks su slabo, ali značajno i pozitivno povezani s dimenzijom ekstraverzije, dok C indeks nije značajno povezan s ekstraverzijom. Dimenzija savjesnosti je slabo, ali značajno i pozitivno povezana sa sva tri indeksa kongruentnosti. Dimenzija otvorenosti je značajno te umjereno i negativno povezana sa sva tri indeksa kongruentnosti, što upućuje na to da je kod učenika s većim skladom između profesionalnih interesa i obrazovnog profila prisutna niža razina otvorenosti te je to prilično neočekivan rezultat. Iskrenost i ugodnost nisu značajno povezane s kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnih profila.

Također je provedena analiza korelacija indeksa kongruentnosti i roditeljskih ponašanja usmjerenih na karijeru. U Tablici 5. vidljivo je da C indeks kongruentnosti nije značajno povezan niti s jednim roditeljskim ponašanjem. Korelacija profila i Iachan M indeks su slabo, ali značajno i pozitivno povezani s roditeljskom podrškom, dok su slabo, ali značajno i negativno povezani s roditeljskim interferiranjem i roditeljskom neuključenost. Iako su korelacije niske, one su značajne te je njihov smjer u skladu s očekivanjem da je viši sklad između profesionalnih interesa i obrazovnog profila povezan s većom roditeljskom podrškom te nižim roditeljskim interferiranjem i neuključenosti.

Što se tiče korelacija između osobina ličnosti i roditeljskih ponašanja, sve značajne korelacije su slabe do umjerene i očekivanog smjera, no zanimljiva je korelacija otvorenosti s roditeljskim ponašanjima. Otvorenost je slabo i negativno povezana s roditeljskom podrškom, a slabo i pozitivno povezana s interferiranjem i neuključenošću. Dakle, visoko otvorene osobe mogu doživljavati roditeljsku podršku kao ograničavajuću, dok im roditeljsko interferiranje može pružati određeni izazov i dinamiku kojima teže, a neuključenost im pruža slobodu i neovisnost od roditelja.

Kako bi se došlo do odgovora o predikciji kongruentnosti na temelju osobina ličnosti i roditeljskih ponašanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Kao kriterij uzeta je samo kongruentnost izražena na temelju korelacije između profila interesa pojedinca i njegove okoline, jer se taj koeficijent jedini zasniva na punom profilu, a istovremeno ostvaruje visoke povezanosti s druga dva indeksa. Prediktorske varijable su grupirane u dva bloka, pri čemu prvi blok čine osobine ličnosti, a drugi blok čine roditeljska ponašanja. U prvom koraku u analizu ulazi blok ličnosti, a u drugom koraku blok roditeljskih ponašanja.

Tablica 5. Prikaz rezultata hijerarhijske regresijske analize s korelacijom profila kao kriterijem ($N=330$)

	1. korak	2. korak
	β	β
Iskrenost	,024	,004
Emocionalnost	-,108**	-,117**
Ekstraverzija	,041	,015
Ugodnost	,057	,040
Savjesnost	,139**	,113
Otvorenost	-,334**	-,305**
Roditeljska podrška		,043
Roditeljsko interferiranje		-,152**
Roditeljska neuključenost		,004
R	,400	,429
R^2	,160**	,184**
ΔR^2	,160**	,024**
F	9,727	7,588

Napomena: ** $p < ,05$; β = standardizirani koeficijent multiple regresije, R = koeficijent multiple korelacije, R^2 = koeficijent multiple determinacije, F = Fisherov F-statistik

U Tablici 5. prikazana je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka s korelacijom profila kao kriterijem. U prvom koraku uvrštene su osobine ličnosti (iskrenost, emocionalnost, ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost), a u drugom koraku uvrštena su roditeljska ponašanja (roditeljska podrška, roditeljsko interferiranje i roditeljska neuključenost). U prvom koraku navedene osobine ličnosti objašnjavaju 16% varijance korelacije profila, odnosno sklada između profesionalnih interesa i obrazovnog profila. Pri tome su se kao značajni prediktori pokazali emocionalnost, savjesnost i otvorenost. U prvom koraku je najznačajniji prediktor varijabla otvorenosti. U drugom koraku uvrštavanjem roditeljskih ponašanja, postotak objašnjene varijance korelacije profila se statistički značajno povećao za 2,4%. Vidljivo je da je uvođenjem varijabli roditeljskog ponašanja blago umanjena prediktivna snaga otvorenosti, dok je prediktivna snaga emocionalnosti blago uvećana, a varijabla savjesnosti gubi značajnost. Od varijabli dodanih u drugom koraku, samo roditeljsko interferiranje statistički značajno predviđa korelaciju profila, dok otvorenost i dalje ostaje najsnažniji prediktor. Dakle učenici koji imaju izraženije dimenzije otvorenosti i emocionalnosti te učenici čiji roditelji više interferiraju u njihov profesionalni život imaju niži sklad između profesionalnih interesa i obrazovnog profila. Skup svih varijabli objašnjava ukupno 18,4% varijance korelacije profila.

5. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razinu sklada profesionalnih interesa i obrazovnih profila učenika srednjih škola te istražiti kakvu ulogu imaju osobine ličnosti i roditeljska ponašanja u postizanju tog sklada. Preciznije, cilj je bio provjeriti može li se i u kojoj mjeri predvidjeti sklad odnosno kongruentnost između profesionalnih interesa i obrazovnog profila na temelju osobina ličnosti i roditeljskih ponašanja usmjerenih na karijeru.

S obzirom na prvi postavljeni istraživački problem, promatran je sam sklad profesionalnih interesa i obrazovnih profila. U prijašnjim istraživanjima pronađeno je da je kongruentnost u prosjeku umjerena do osrednja uz poveći varijabilitet (Černja Rajter, 2022) te osrednja uz značajan varijabilitet (Černja Rajter i sur., 2019). S obzirom na to, očekivano je da će na ovome uzorku kongruentnost biti osrednjih vrijednosti uz nešto veći varijabilitet, odnosno da će rezultati značajno varirati oko prosjeka uz mogućnost ostvarivanja ekstremnih rezultata koji značajno odstupaju od prosjeka. Prosječna vrijednost kongruentnosti izražena putem sva tri indeksa kongruentnosti je niska do umjerena uz poveći varijabilitet, što znači da većina učenika ostvaruje niski do umjereni sklad interesa i obrazovnih profila, dok neki ipak ne ostvaruju taj sklad. Dakle, rezultati ovog istraživanja su samo djelomično u skladu s istraživanjem od Černja Rajter (2022) i Černja Rajter i suradnika (2019) s obzirom na to da rezultati ovog istraživanja ostvaruju niže rezultate od navedenih istraživanja.

Drugi postavljeni istraživački problem odnosi se na utvrđivanje povezanosti kongruentnosti s osobinama ličnosti. U postojećoj literaturi nedostaje istraživanja koja se bave povezanošću kongruentnosti i osobina ličnosti, zbog čega su u ovom istraživanju očekivanja temeljena na istraživanjima koja se bave odnosom osobina ličnosti i RIASEC tipova interesa (McKay i Tokar, 2012; Wille i De Fruyt, 2014; Holtrop i sur., 2015; Šverko i Babarović, 2016), neodlučnošću u donošenju profesionalnih odluka (Di Fabio i sur., 2015), profesionalnom adaptabilnosti (Vashist i sur., 2017) te profesionalnoj zrelosti (Atli, 2017). U ovome istraživanju kongruentnost značajno negativno korelira s dimenzijama emocionalnosti i otvorenosti, a pozitivno s dimenzijama savjesnosti i ekstraverzije. Preciznije, sudionici koji imaju više razine emocionalnosti i otvorenosti ostvaruju niži sklad profesionalnih interesa i obrazovnog profila, a sudionici koji imaju više razine savjesnosti i ekstraverzije ostvaruju i viši sklad interesa i obrazovnih profila. Korelacije emocionalnosti, ekstraverzije i savjesnosti su u skladu s očekivanjima, no korelacije dimenzije otvorenosti su suprotne od očekivanog te značajno više od očekivanih. Vashist i suradnici (2021) navode da ekstraverzija, savjesnost i otvorenost

pozitivno koreliraju s profesionalnom adaptabilnosti, dok neuroticizam (odnosno emocionalnost u HEXACO modelu ličnosti) negativno korelira s profesionalnom adaptabilnosti. Slične rezultate je pronašao i Atli (2017) u korelaciji osobina ličnosti s profesionalnom zrelošću. Nalazi našeg istraživanja su uglavnom u skladu s navedenim nalazima, osim otvorenosti. Mogući razlog tog odstupanja je razlika u konstruktima, iako su kongruentnost te profesionalna adaptabilnost i profesionalna zrelost blisko povezani, nisu identični što može objasniti razliku. Osim toga, navedena istraživanja koriste petfaktorski model ličnosti dok je u ovom istraživanju korišten HEXACO model, tako da je razlika u rezultatima možda zbog različite definicije dimenzije otvorenosti u dva modela. Sve su korelacije u skladu s očekivanjima, osim otvorenosti koja u literaturi ostvaruje pozitivne korelacije, dok u ovom istraživanju ostvaruje negativnu korelaciju. Moguće je da su učenici koji postižu više rezultate na dimenziji otvorenosti više voljni eksperimentirati te samim time upisati srednju školu kako bi, na primjer, doživjeli nešto novo i drugačije, uzimajući vlastite interese u obzir nešto manje nego njihovi vršnjaci. Također osobe visoko na dimenziji otvorenosti nerijetko imaju mnogo interesa što može otežati izbor srednje škole zbog čega im može biti otežano i ostvariti kongruentnost interesa i obrazovnog profila. U ovom su istraživanju postignute značajno više korelacije kongruentnosti i osobina ličnosti od očekivanih, pogotovo s dimenzijom otvorenosti. Dakle, povezanost ekstraverzije, emocionalnosti i savjesnosti s kongruentnosti su u skladu s očekivanjima, dok povezanost otvorenosti i kongruentnosti nisu uopće u skladu s očekivanjem, što samo djelomično potvrđuje prvu, a u potpunosti drugu hipotezu.

Treći postavljeni istraživački problem odnosi se na ispitivanje povezanosti kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnog profila s roditeljskim ponašanjima usmjerenim prema karijeri. U postojećoj literaturi postoji manjak istraživanja koja se bave povezanošću kongruentnosti i roditeljskih ponašanja, zbog čega će se rezultati ovog istraživanja uspoređivati s nalazima istraživanja koja umjesto kongruentnosti imaju slične konstrukte, poput uključivanja u aktivnosti istraživanja karijera (Dietrich i Kracke, 2009), profesionalne adaptabilnosti (Šimunović i sur., 2020) te stresa pri donošenju profesionalnih odluka (Bates, 2015). U ovome istraživanju roditeljska podrška je značajno pozitivno povezana s kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnih profila, dok su roditeljsko interferiranje i roditeljska neuključenost značajno negativno povezani s kongruentnosti. Preciznije, učenici čiji roditelji im pružaju podršku u njihovom profesionalnom životu ostvaruju viši sklad između profesionalnih interesa i obrazovnog profila, a učenici čiji roditelji nisu uključeni u njihov

profesionalni život te učenici čiji roditelji značajno interferiraju s istim ostvaruju niži sklad između interesa i obrazovnog profila. Ti su nalazi u skladu s istraživanjem također provedenim na hrvatskom uzorku (Šimunović i sur., 2020) u kojem je pronađeno da je profesionalna adaptabilnost pozitivno povezana s podrškom, a negativno s neuključenošću i interferiranjem. Dietrich i Kracke (2009) pronašli su da je uključivanje u aktivnosti istraživanja karijera pozitivno povezano s roditeljskom podrškom, no ne pronalaze značajnu povezanost s interferiranjem i neuključenošću. Mogući razlog ovoj razlici u rezultatima je činjenica da su ovo istraživanje i istraživanje od Šimunović i suradnika (2020) provedena na hrvatskom uzorku, dok je istraživanje od Dietrich i Krackea (2009) provedeno na njemačkom uzorku. Hrvatska je tradicionalnija država koja više cijeni obiteljske vrijednosti, dok je Njemačka više individualistički nastrojena, što je dokazano i u istraživanju koje je pronašlo da su, pri odabiru zanimanja, adolescenti u individualističkim državama (uključujući Njemačku) uglavnom vrednovali intrinzične (npr. interesi) i ekstrinzične (npr. visina plaće) čimbenike, dok su adolescenti u kolektivističkim državama (uključujući Hrvatsku) najviše vrednovali interpersonalne (npr. mišljenje roditelja), a zatim ekstrinzične čimbenike (Akosah-Twumasi i sur., 2018). Zbog toga je moguće da roditeljska neuključenost i interferiranje igraju manje značajnu ulogu u životu i odlukama adolescenata u Njemačkoj nego u Hrvatskoj, dok podrška uvijek ostvaruje pozitivnu povezanost, neovisno o kulturi. Ovi rezultati potvrđuju treću i četvrtu hipotezu.

Četvrti postavljeni problem se odnosi na mogućnost predviđanja kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnog profila na temelju osobina ličnosti i roditeljskih ponašanja. Specifično, ispituje se u kojoj mjeri osobine ličnosti i roditeljska ponašanja predviđaju kongruentnost te koji se prediktori pokazuju najbolji. Značajnim u predviđanju kongruentnosti pokazali su se dimenzije emocionalnosti i otvorenosti te roditeljsko interferiranje, pri čemu su svi prediktori negativni. Preciznije, više razine emocionalnosti i otvorenosti te veće interferiranje roditelja u profesionalni razvoj djeteta predviđaju niže razine kongruentnosti interesa i obrazovnog profila. Pritom se otvorenost pokazala kao najznačajniji prediktor kongruentnosti. Osobine ličnosti objašnjavaju veći i značajniji udio varijance te samim time predstavljaju snažnije determinante kongruentnosti, a mogući razlog tome je veći broj osobina ličnosti u modelu nasuprot roditeljskih ponašanja te niske korelacije među samim osobinama ličnosti. Osim toga, visoka kolinearnost sva tri roditeljska ponašanja može umanjiti prediktivnu značajnost podrške i neuključenosti jer sve tri varijable objašnjavaju neke iste varijance kongruentnosti, što dovodi do toga da neovisni doprinos podrške i neuključenosti postaje

statistički neznačajan. Ponovo valja napomenuti da je otežano uspoređivanje rezultata ovog istraživanja s postojećim s obzirom na to da postoji manjak istraživanja koja se bave ličnošću i roditeljskim ponašanjem kao odrednicama kongruentnosti. Ovi su rezultati djelomično u skladu s nalazima istraživanja koje navodi da su niska razina ekstraverzije i visoka razina neuroticizma (odnosno emocionalnosti u HEXACO modelu ličnosti) prediktori više profesionalne neodlučnosti (Di Fabio i sur., 2015), no u našem istraživanju ipak ekstraverzija nije značajan prediktor kongruentnosti. Rezultati su također djelomično u skladu s istraživanjem koje navodi da osobine ličnosti objašnjavaju 12% varijance profesionalne zrelosti te da su pritom značajni pozitivni prediktori ekstraverzija i otvorenost, a značajan negativni prediktor je neuroticizam (emocionalnost) (Atli, 2017). U našem istraživanju osobine ličnosti objašnjavaju nešto veći udio varijance kongruentnosti (16%) te ekstraverzija nije značajan prediktor, a otvorenost je negativan, a ne pozitivan prediktor. Mogući razlog ovih razlika u rezultatima je razlika u konstruktima, iako su kongruentnost i profesionalna zrelost vrlo slični, nisu identični te to može dovesti do različitih rezultata. Nadalje, rezultati ovog istraživanja su djelomično u skladu s istraživanjem koje je pronašlo da je roditeljska podrška značajan pozitivan, a roditeljsko interferiranje značajan negativan prediktor profesionalne adaptabilnosti (Šimunović i sur., 2020), no u našem istraživanju nije potvrđena prediktivna značajnost podrške. Pretpostavlja se da je mogući razlog ovakvim razlikama u odnosu na prethodna istraživanja razlika u kriterijskom konstruktima, ali i već spomenuta visoka kolinearnost roditeljskih ponašanja. Ovi rezultati potpuno potvrđuju petu, no samo djelomično šestu hipotezu.

5.1. Ograničenja i doprinosi te praktične implikacije za buduća istraživanja

S obzirom na to da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, a sudionici su maloljetne osobe za sudjelovanje u istraživanju bilo je potrebno prikupiti suglasnost i od roditelja i od učenika što je moglo dovesti do osipanja određenog broja sudionika. Razlozi zbog kojih roditelji odbiju dati suglasnost za sudjelovanje njihovog djeteta u istraživanju mogu biti nezainteresiranost za temu i loša informiranost o samom istraživanju (Williams i sur., 2007). Roditeljsko odbijanje suglasnosti je moglo i utjecati na rezultat Skale roditeljskih ponašanja usmjerenih na karijeru zbog toga što je vjerojatnije da su odbijali suglasnost roditelji koji su manje uključeni u profesionalni život djeteta i roditelji koji više interferiraju u isti. Mogući razlozi djelomičnom ispunjavanju upitnika ili odbijanju ispunjavanja upitnika su nezainteresiranost za temu istraživanja i moguća prezasićenost upitnicima. Usprkos

naglašavanju anonimnosti u ovome istraživanju, kod nekih učenika istraživanja mogu stvoriti anksioznost te povećanu potrebu za davanjem društveno poželjnih odgovora i prikazivanjem sebe u pozitivnom svjetlu, pogotovo u upitniku osobina ličnosti. Nadalje, iako je prednost uzorka što uključuje učenike iz različitih dijelova Hrvatske te različitih strukovnih usmjerenja, u uzorak su uključeni samo učenici drugog razreda srednje škole zbog čega je primjenjivost rezultata ograničena na učenike srednjoškolske dobi. Pri uzorkovanju srednjoškolaca treba uzeti u obzir da je adolescencija razdoblje kada se osoba još uvijek intenzivno razvija pri čemu nastupaju značajne promjene u identitetu, moralnom poimanju, profesionalnom razvoju te kognitivnom, psihološkom, socijalnom i emocionalnom funkcioniranju (Kapur, 2015).

Potrebno je nastaviti istraživati ovu temu zbog važnosti kvalitetnog srednjoškolskog obrazovanja usklađenog s profesionalnim interesima i sposobnostima učenika. Moguće je da pojedini učenici upišu srednju školu koja nije u skladu s njihovim interesima ili sposobnostima što može produžiti srednjoškolsko obrazovanje, a to dovodi do stresa, niskog samopouzdanja i smanjene motivacije za školovanje (Goos i sur., 2013). Zbog toga bi bilo dobro dovesti u pitanje i odnos kongruentnosti interesa i obrazovnog profila sa sposobnostima učenika koristeći testove sposobnosti i školski uspjeh. Dobro je kombinirati i testove sposobnosti i školski uspjeh zbog toga što mjere različite vidove sposobnosti te školski uspjeh ponekad nije najbolje mjerilo sposobnosti i znanja. Osim toga, valja uključiti i varijablu utjecaja vršnjaka s obzirom na to da prema nekim istraživanjima (Naz i sur., 2014; Gwelo, 2019; Langer i Jain, 2023) učenici navode kako su njihovi vršnjaci imali značajnu ulogu u njihovim profesionalnim odlukama, uglavnom navodeći da se radi o savjetovanju s prijateljima i vršnjacima više nego o vršnjačkom pritisku ili konformizmu. Također treba uključiti i varijable socioekonomskog statusa roditelja te razine obrazovanja roditelja s obzirom na to da odnos tih varijabli s profesionalnim razvojem adolescenta nije u potpunosti jasan, odnosno neka istraživanja pronalaze da je taj odnos značajan (Mendolia i Walker, 2014) odnosno da roditelji s višim SES-om pružaju više podrške i potiču svoju djecu na istraživanje zanimanja, dok neka ne pronalaze značajan odnos (Chen i Simpson, 2015; Uslepp i sur., 2020). Što se uzorka tiče, potrebno je uključiti učenike od prvog do četvrtog razreda srednje škole kako bi se proširila primjenjivost rezultata te kako bi se uvidjele moguće razlike kod učenika s početka i s kraja srednjoškolskog obrazovanja. Također, bilo bi dobro provesti longitudinalno istraživanje koje bi započelo u višim razredima osnovne škole i nastavilo se tijekom srednje škole do studija kako bi se dobio uvid u moguće promjene interesa i kongruencije, ali i ličnosti i roditeljskih ponašanja kroz vrijeme.

Rezultati ovog istraživanja daju značajan uvid u kongruentnost interesa i obrazovnih profila te u ličnost i roditeljska ponašanja kao osobne i kontekstualne odrednice kongruentnosti. Također pridonose razumijevanju same kongruentnosti s obzirom na to da se prijašnja istraživanja nisu bavila odrednicama kongruentnosti. Nešto više variranje i niže razine sklada interesa i obrazovnih profila upućuje na potrebu za poboljšanjem i standardizacijom profesionalnog usmjeravanja u školama te redovitu primjenu profesionalnog usmjeravanja već u završnim razredima osnovne škole kako bi se osiguralo da učenici upisuju srednju školu koja je zaista u skladu s njihovim interesima uz minimalan utjecaj vanjskih varijabli koje direktno ili indirektno mogu utjecati na odluku učenika. Osim toga, ovi rezultati ukazuju na važnost dostupnog profesionalnog usmjeravanja i važnost unaprjeđivanja *web* stranica poput Puta karijere (putkarijere.hr) koje za svrhu imaju besplatnu i dostupnu *online* samoevaluaciju koja učenicima daje priliku da se sami informiraju o zanimanjima koja su u skladu s njihovim interesima. U ovom se istraživanju skreće pažnja i na problem niske profesionalne zrelosti učenika te se ukazuje na potrebu za identifikacijom učenika s nižom profesionalnom zrelošću još u višim razredima osnovne škole kako bi se tim učenicima priuštila dodatna profesionalna orijentacija. Preciznije, učenici koji ostvaruju više rezultate na dimenzijama emocionalnosti i otvorenosti te niže rezultate na dimenzijama savjesnosti i ekstraverzije su skloniji ostvarivati nižu kongruentnost interesa i obrazovnih profila te bi im moglo biti potrebno dodatno profesionalno usmjeravanje kako bi upisali srednju školu koja je u skladu s njihovim interesima. Rezultati također upućuju na relativno važnu ulogu koju roditeljska ponašanja igraju u učenikovom profesionalnom razvoju. Ukazuju na važnost edukacije roditelja o tome kako pružiti svome djetetu podršku u njihovom odabiru te kako potaknuti djecu na razvoj sposobnosti i iskorištavanje vlastitog potencijala. Osim toga, u sklopu roditeljske edukacije dobro je educirati roditelje i o pretjeranom interferiranju u profesionalni život djeteta, odnosno educirati ih o tome kako prepoznati razliku između uključenosti i interferiranja.

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razinu sklada profesionalnih interesa i obrazovnih profila učenika srednjih škola te istražiti kakvu ulogu imaju osobine ličnosti i roditeljska ponašanja u postizanju tog sklada. Kako bi se odgovorilo na istraživačke probleme, provedene su korelacijska analiza i hijerarhijska regresijska analiza. Dobiveni rezultati djelomično su potvrdili očekivanja utemeljena na postojećim nalazima.

Prvi problem bio je utvrditi kongruentnost profesionalnih interesa i obrazovnog profila učenika. Vrijednosti kongruentnosti su niske do umjerene uz nešto viši varijabilitet, odnosno većina učenika je ostvarila niski do umjereni sklad između vlastitih profesionalnih interesa i obrazovnog profila.

Drugi problem bio je ispitati povezanost kongruentnosti interesa i obrazovnog profila te osobina ličnosti. Utvrđena je statistički značajna pozitivna korelacija kongruentnosti s dimenzijama ekstraverzije i savjesnosti, dok su dimenzije emocionalnosti i otvorenosti značajno negativno povezane s kongruentnosti.

Treći problem bio je ispitati povezanost kongruentnosti interesa i obrazovnog profila te roditeljskih ponašanja. Utvrđena je značajna pozitivna korelacija kongruentnosti i roditeljske podrške, a značajna negativna korelacija kongruentnosti roditeljskog interferiranja i neuključenosti.

Četvrti problem bio je ispitati mogućnost predviđanja kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnog profila na temelju osobina ličnosti i roditeljskih ponašanja. Značajnim prediktorima su se pokazale dimenzije emocionalnosti i otvorenosti te roditeljsko interferiranje, pri čemu su svi značajni prediktori negativni. Kao najbolji prediktor kongruentnosti pokazala se otvorenost, odnosno otvoreniji učenici postižu niže razine kongruentnosti. Osobine ličnosti i roditeljska ponašanja skupa objašnjavaju 18,4% varijance kongruentnosti profesionalnih interesa i obrazovnog profila.

7. Literatura

- Akosah-Twumasi, P., Emeto, T. I., Lindsay, D., Tsey, K., i Malau-Aduli, B. S. (2018, July). A systematic review of factors that influence youths career choices—the role of culture. In *Frontiers in education* (Vol. 3, p. 348903). Frontiers. doi:10.3389/educ.2018.00058
- Ashton, M. C., i Lee, K. (2007). Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. *Personality and social psychology review, 11*(2), 150-166. doi: 10.1177/1088868306294907
- Ashton, M. C., i Lee, K. (2009). The HEXACO–60: A short measure of the major dimensions of personality. *Journal of personality assessment, 91*(4), 340-345.
- Assouline, M., i Meir, E. I. (1987). Meta-analysis of the relationship between congruence and wellbeing measures. *Journal of Vocational Behavior, 31*(3), 319-332. doi: 10.1016/0001-8791(87)90046-7
- Atli, A. (2017). Five-Factor Personality Traits as Predictor of Career Maturity. *Eurasian journal of educational research, 68*, 151-165. doi: 10.14689/ejer.2017.68.8
- Babarović, T., i Šverko, I. (2011). Profesionalna zrelost učenika viših razreda osnovnih škola. *Suvremena psihologija, 14*(1), 91-108.
- Bates, C. W. (2015). The influence of family on the career interests and choices of youth. *International Journal of Education and Social Science, 2*(9), 67-73.
- Bryant, B. K., Zvonkovic, A. M., i Reynolds, P. (2006). Parenting in relation to child and adolescent vocational development. *Journal of Vocational behavior, 69*(1), 149-175. doi: 10.1016/j.jvb.2006.02.004
- Chen, P. D., i Simpson, P. A. (2015). Does personality matter? Applying Holland's Typology to analyze students' self-selection into science, technology, engineering, and mathematics majors. *The Journal of Higher Education, 86*(5), 725-750. doi: 10.1080/00221546.2015.11777381
- Černja Rajter, I. (2022). *Uloga profesionalne zrelosti u uspješnoj tranziciji iz škole na studij* (Disertacija, Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet. Odsjek psihologije).
- Černja Rajter, I., Galić, Z., Kuzman, I., i Šverko, I. (2019). Odrednice i ishodi angažiranosti u studiju. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 28*(4), 607-625. doi: 10.5559/di.28.4.03
- Di Fabio, A., Palazzeschi, L., Levin, N., i Gati, I. (2015). The role of personality in the career decision-making difficulties of Italian young adults. *Journal of Career Assessment, 23*(2), 281-293. doi: 10.1177/1069072714535031

- Dietrich, J., i Kracke, B. (2009). Career-specific parental behaviors in adolescents' development. *Journal of vocational behavior*, 75(2), 109-119. doi: 10.1016/j.jvb.2009.03.005
- Ginevra, M. C., Nota, L., i Ferrari, L. (2015). Parental support in adolescents' career development: Parents' and children's perceptions. *The Career Development Quarterly*, 63(1), 2-15. doi: 10.1002/j.2161-0045.2015.00091.x
- Goos, M., Van Damme, J., Onghena, P., Petry, K., i de Bilde, J. (2013). First-grade retention in the Flemish educational context: Effects on children's academic growth, psychosocial growth, and school career throughout primary education. *Journal of school psychology*, 51(3), 323-347. doi: 10.1016/j.jsp.2013.03.002
- Gregurović, M., i Lukić, N. (2014). Istraživanje postojećih kapaciteta osnovnih i srednjih škola za provedbu profesionalnog usmjeravanja. *Zagreb: Agencija za mobilnost i programe Europske unije*. Dostupno na: https://www.mobilnost.hr/cms_files/2015/07/1438258167_2014istrazivanje-kapaciteta-u-os-i-ss-za-prof-usmje.pdf
- Gwelo, A. S. (2019). Determinants of career choice among university students. *MOJEM: Malaysian Online Journal of Educational Management*, 7(1), 1-19.
- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments*. Psychological Assessment Resources.
- Holtrop, D., Born, M. P., i De Vries, R. E. (2015). Relating the spherical representation of vocational interests to the HEXACO personality model. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 10-20. doi: 10.1016/j.jvb.2015.04.003
- Jiang, Z. (2016). The relationship between career adaptability and job content plateau: The mediating roles of fit perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, 95, 1-10. doi: 10.1016/j.jvb.2016.06.001
- Kapur, S. (2015). Adolescence: the stage of transition. *Horizons of holistic education*, 2(3), 233-50.
- Krapić, N., Kardum, I., i Kristofić, B. (2008). Odnos crta ličnosti i sposobnosti s profesionalnim interesima. *Psihologijske teme*, 17(1), 57-91.
- Langer, N., i Jain, T. (2023). Peer influence and it career choice. *Information Systems Research*. doi:10.1287/isre.2019.0416
- Lee, K., i Ashton, M. C. (2004). Psychometric properties of the HEXACO personality inventory. *Multivariate behavioral research*, 39(2), 329-358. doi: 10.1207/s15327906mbr3902_8
- Marcionetti, J., & Rossier, J. (2016). The parental career-related behaviors (PCB) questionnaire: Italian validation. *Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 23, 347-363.

- McKay, D. A., i Tokar, D. M. (2012). The HEXACO and five-factor models of personality in relation to RIASEC vocational interests. *Journal of Vocational behavior*, 81(2), 138-149. doi: 10.1016/j.jvb.2012.05.006
- Mendolia, S., i Walker, I. (2014). The effect of personality traits on subject choice and performance in high school: Evidence from an English cohort. *Economics of Education Review*, 43, 47-65. doi: 10.1016/j.econedurev.2014.09.004
- Naz, A., Saeed, G., Khan, W., Khan, N., Sheikh, I., i Khan, N. (2014). Peer and friends and career decision making: A critical analysis. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 22(8), 1193-1197. doi: 10.5829/idosi.mejsr.2014.22.08.21993
- Nye, C. D., Su, R., Rounds, J., i Drasgow, F. (2012). Vocational interests and performance: A quantitative summary of over 60 years of research. *Perspectives on Psychological Science*, 7(4), 384-403. doi: 10.1177/1745691612449021
- Nye, C. D., Su, R., Rounds, J., i Drasgow, F. (2017). Interest congruence and performance: Revisiting recent meta-analytic findings. *Journal of Vocational Behavior*, 98, 138-151. doi: 10.1016/j.jvb.2016.11.002
- Ohler, D. L., i Levinson, E. M. (2012). Using Holland's theory in employment counseling: focus on service occupations. *Journal of Employment Counseling*, 49(4), 148-159. doi: 10.1002/j.2161-1920.2012.00016.x
- Paloş, R., i Drobot, L. (2010). The impact of family influence on the career choice of adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3407-3411. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.524
- Safta, C. G. (2018). Personal Values and Interests–Implications on the Occupational Choices. In *The Fifth International Conference on Adult Education* (p. 591).
- Stoll, G., Rieger, S., Lüdtke, O., Nagengast, B., Trautwein, U., i Roberts, B. W. (2017). Vocational interests assessed at the end of high school predict life outcomes assessed 10 years later over and above IQ and Big Five personality traits. *Journal of personality and social psychology*, 113(1), 167. doi: 10.1037/pspp0000117
- Šimunović, M., i Babarović, T. (2021). The role of parental socializing behaviors in two domains of student STEM career interest. *Research in Science Education*, 51, 1055-1071. doi: 10.1007/s11165-020-09938-6
- Šimunović, M., Šverko, I., i Babarović, T. (2020). Parental career-specific behaviours and adolescent career adaptability. *Journal of the National Institute for Career Education and Counselling*, 45(1), 41-50. doi:10.20856/jniecec.4506
- Šverko, I., i Babarović, T. (2008). Correspondence of interests and self-efficacy beliefs with occupational choice. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 17(3 (95)), 397-414.

- Šverko, I., i Babarović, T. (2016). Integrating personality and career adaptability into vocational interest space. *Journal of Vocational Behavior*, 94, 89-103. doi:10.1016/j.jvb.2016.02.017
- Tey, T. C. Y., Moses, P., & Cheah, P. K. (2020). Teacher, parental and friend influences on STEM interest and career choice intention. *Issues in Educational Research*, 30(4), 1558-1575.
- Tracey, T. J. (2010). Development of an abbreviated Personal Globe Inventory using item response theory: The PGI-Short. *Journal of Vocational Behavior*, 76(1), 1-15. doi:10.1016/j.jvb.2009.06.007
- Tsabari, O., Tziner, A., i Meir, E. I. (2005). Updated meta-analysis on the relationship between congruence and satisfaction. *Journal of Career Assessment*, 13(2), 216-232. doi: 10.1177/1069072704273165
- Usslepp, N., Hübner, N., Stoll, G., Spengler, M., Trautwein, U., i Nagengast, B. (2020). RIASEC interests and the Big Five personality traits matter for life success—But do they already matter for educational track choices?. *Journal of personality*, 88(5), 1007-1024. doi:10.1111/jopy.12547
- Vashisht, S., Kaushal, P., i Vashisht, R. (2023). Emotional intelligence, personality variables and career adaptability: a systematic review and meta-analysis. *Vision*, 27(3), 316-328. doi: 10.1177/0972262921989877
- Wille, B., i De Fruyt, F. (2014). Vocations as a source of identity: Reciprocal relations between Big Five personality traits and RIASEC characteristics over 15 years. *Journal of Applied Psychology*, 99(2), 262. doi:10.1037/a0034917
- Williams, B., Irvine, L., McGinnis, A. R., McMurdo, M.ET. i Crombie, I. K. (2007). When "no" might not quite mean "no"; the importance of informed and meaningful non-consent: results from a survey of individuals refusing participation in a health-related research project. *BMC Health Services Research*, 7, 59. doi:10.1186/1472-6963-7-59